— Гей, бички! — гукаю на весь шлях, а вони наче й не чують: плентаються собі помалу, бо знають, що не додому, а з дому йдуть. А тут ще й проти вітру, і губи мені звело тик, що кричу "бички", а виходить "мички". Мо', вони того й не слухаються, бо бички ж — це одне, а мички — інше...

— Гей, мички!

Правлю дідові Помазану солому в містечко. Він у нашому колгоспі ощіп на кузню зробив і крокви пов'язав. Так оце йому плата: сани соломи і ще, кажуть, ячменю півтора цєнтнера. Про ячмінь не знаю — може, й справді за кузню, а про солому знаю: брехня. Соломи дав бригадир за те, що Помазан йому поріжок зробив новий і чотири пари віконниць фельончастих. Так що — брехня.

А втім, яке моє діло? Моє діло привезти солому, скидать — і давайте, діду, вечеряти! Бригадирові поріжок та віконниці надурику, а мені — вечеря!

От тільки холодно дуже. Лежав на соломі — ноги мерзнуть, переліз на дишло — бики хвостами б'ються, став іти — продимає наскрізь. Якби ж воно одежина путня, а то шинеля німецька, куца: видно, німець маленький був. Та ще й без кишень. Прорізи є, а кишень нема: поодгнивали. Ото воно в прорізи й піддимає.

— Гей, мички!

А оце вже, мабуть, з півкілометра іду і майже не мерзну. Приноровився. Тулюся до бичачого боку, доки свій бік нагрію — один, правий. Тоді повертаюся спиною до вітру та грію другий — лівий. А правий тим часом дубіє потроху. Ну та нічого, якось доб'юся. Скидаю солому, увійду в хату і — розкошелюйтесь, діду, на вечерю! Ги-ги, а як же!

Он на тому тижні ми як возили солому до голови сільради з Семеном Одарковичем (батько в нього хтозна-хто, а мати — Одарка), то чого тільки й не ставлено нам на стіл: і борщу, і сала мерзлого, з червоненьким усередині, і каші молошної... Пополасували! Тільки на салі трохи не повезло, бо до нього виделки подали. А раз подали, то

вже ж руками в миску не полізеш. Взялися ми за виделки (важкі такі, німецькі), понаколювали по шматочку — і в рот. А сало тільки бринь

— і сприснуло. І в Семена, і в мене! От сміха! Так ми тоді руками... Поки головиха в хатині — руками, а як увійде — знов за виделки беремося... Сяк-так упоралися і латата додому. Нікому й не розказували, бо в нас такі люди, що тільки дай порвать — враз придражнять...

— Гей, мички!

Оно вже й містечко видно. Ба, як рано посвітили... І вікна непонамерзані, ясні. А в нас у селі — жовті. Звісно, як на них криги в палець.

...Так що скидаю солому, повечеряю, ляжу в сани, накрию ноги соломкою і ньо-ньо додомцю! Назад бички бігом бігтимуть до ясел, то не встигну й змерзнути.

А може, дід що й випити дадуть. А чого? Може, й дадуть! Вони, розказують, страх які багаті. Ще б, як молодих плотників на війні побито, хлопців — у ФЗО на Донбас позабирано, а плотникувати в колгоспах то треба ж комусь. От і наймають усі діда Помазана. Йому хоч і сімдесят років, а теше хіба ж так! Без шнура — і як по струні.

Питають оце в нього жінки:

"Коли помрете, діду?"

То він засміється, поплює в долоні, підморгне та й каже: "А ви, каже, приходьте до мене вечорами по черзі, посидимо, погомонимо, тоді і взнаєте, коли я помру... "

От чудопал! Тут осьо по ділу ніяк не доберешся, а йому — "погомонимо"...

— Гей, ледачі!

Таки ж і холодно. А смеркає — враз. Кліпнеш очима, розплющишся, а воно наче ще поночіше зробилося. І ніде ж нікогісінько. Оно тільки дроти гудуть. Ач понапиналися, як не перервуться. Один, два, три, чотири... Чотири дроти. А гудуть, наче їх сто або тища ціла. І кожен по-своєму: товстий — товстенько, тонкий

— тоненько... А солома на санях і собі підпрягається: сичить, їжиться од морозу і лущиться усередині — злягається... О, мишка писнула! Мабуть, з навильником укинув. Он кому тепло та добро! І їсти є що там колосочок невим'ятий знайде, там зернятко з мишію... Хлам-хлам-хлам — уже й не голодна...

Їде в місто. Дурна... Чим ти там ласуватимеш? Це тобі не в стозі! Ну, їдь, про мене...

— Гей, мурі!

Інтересно, що дід на вечерю поставить? Ну, там — борщу, сала, каші молошної... Чи то пак ми в головихи таке їли! От набалакав: борщу, сала — то ж ми в головихи таке їли! А в діда — побачимо. Мо', вони сьогодні холодчику наварили: як-не-як, чоловік соломи привезе. От якби холодцю! Або ні, не треба холодцю. З холоду й на холод — ні. Краще, якби... Що — якби? Он ди': розперезався! Може, діда і вдома немає, а я вже зазіхаю...

Оце так припікає! Бички аж інеєм взялися. Треба ще за сани сховатись, абощо.

— Соб ідіть!

От тобі й заховався! Тільки притулився до соломи, а сани як забіжать та в намет мене як пошпурять! Ото тобі, чуєш, і заховався... І навіщо я проти ночі вирушив? Удень хоч мороз усівся був, а зараз і дихнути не дає.

Тільки отак проказав собі, аж гульк — вже й вітру немає, і солома перестала шарудіти — у вуличку в'їхали. А бички, видно ж, почули, бо зупинилися.

— Гей, бички, вже дома! — поганяю та за налигач, та батіжком цьвох — аж іній з холок посипався.

Ну от ми й добилися.

Вуличка до діда вузенька, занесена снігом врівні з тинами. На заметах — світло з вікон лежить, дими з бовдурів сивіють у садках. І пахнуть. Від кожної хати — різним. Як дроти в полі гули по-різному, так і дими з бовдурів пахнуть всяк своїм: то кулешем, то оладками гаряченькими, то не розбереш і чим.

А в діда не топиться. Видно, вже й вечерю налаштували, соломки виглядають.

— Цабе, цабе! — вигукую напроти дідового двору хрипко й зморено: хай лишень ночують, як я підбився в дорозі і в що мені їхня солома обійшлася...

А дід ні гу-гу: і за поріг не виходять. Оце так ждуть!

Пхаюся заметами до вікна. Зазираю а шибку. Ба! Та дід ще й не самі — з молодицею! Сидять обоє за столом, випивають... На покуті — рушники вишивані купкою, два образи на лаві богами догори, а на них — жмутик сухого деревію. А оно посеред хати — комод з одтрухлою ніжкою, прядка, ослін... Мазати заходилися, чи що? Так хто ж взимку маже?

Стукаю пужалном у віконницю:

— Діду, діду! Вам соломи привезено!

О, почули. Човпуть до вікна, заточуються: видно, вже накубрячилися...

— Що там таке? — питаються і лоскочуть вусами мокру шибку. А самі червоні — як не луснуть.

— Солому,— кажу,— приймайте!

— Угу. Ну, скидай отам біля комори та увіходь погрійся. Бач: "погрійся", кажуть. Я ж так і знав, що повечеряю!

Тільки що пак у них на столі стоїть? От роззявко! Молодицю, комод, богів — усе побачив, а їстівного й не вздрів... Ну, та ще надивлюся. Раз уже сказано "увіходь", то надивлюся. Треба лишень швиденько впоратися.

Дерусь на сани і опиняюся врівні з дідовим бовдуром. Чути навіть, як у ньому домовики товчуться: сажу трусять... А вітер — аж солому закачує. Та в спину мене, в спину. Хоч би не скинув. Бо вже колись був скидав. Як скіпку: тільки ф'ють — і об землю. А я впав і лежу. А бригадир побачив — це біля конюшні було — та як зарегоче. "Що ж з тебе, каже, за парубок, раз тебе вже й вітер подужає!" А мені дух забило, й не

поворухнуся, і слова не вимовлю. Зате вже подивився на нього — як схотів...

А вітер таки молодець: оце тільки-но зачеплю навильник, то він і скине, й скине. Удвох пораємося. Та ще оно домовики товчуться в бовдурі, сажею в мене цитуються і регочуть отак: гу-гу-гу...

— Киш, анциболоти! — кричу.

А півень на горі як заджеркотить, а горобці з-під стріхи як пурхонуть: подумали, що то я на них кишкаю! Вертайтеся, дурненькі, та спіть собі. А то так погребіться в соломі, там зернятка є. От і буде вам вечеря... А ви, бички, постійте, поремигайте собі. Померзнете — швидше додому доскочимо...

Увіходжу в хату, а дід якраз чарки наливають. Став при порозі, зняв шапку.

— Добривечір! — кажу і долоню туди, де вуса колись виростуть, приклав, щоб не помітили, як ласо я усміхаюся, бо на столі чого тільки й немає: і капуста, і кисіль, і груші солоні, і пелюстки в олії...— Таке як і моя доля не вмирала, — кажу веселенько.

А молодиця на мене зирк-зирк. Почервоніла — страх. Видно ж, соромиться, що я їх з дідом на слизькому застав. Чого там соромитися, я під війну ще й не таке бачив!

Та вже до молодиці:

— Драстуйте, тітко! З новосіллям вас, чи як?

А дід сміються та чарку мені, та хліба шматочок з пелюстиною.

— Пий, отроче, — мимрять, бо вже такі п'яні, що і язиком не володають і чаркою мені в руки не попадуть: водять нею сюди-туди перед моїми очима, а я ж хочу вловити та й собі сюди-туди рукою воджу. Насилу впіймав! Випив. А вона, як полум'я,— так у скронях і загуло. Якби ж я хоч наїдений — а то натщесерце.. ,

— Пий ще! — наврипилися дід.— Пий та звиняй, що до столу не саджаємо, позаяк у нас сьогодні з Христею — тайна вечеря! Чув, що це таке? Тайна вечеря! Адже ж так я кажу, Христино? Чи чого ти щулися — ге? Чого привнила — ге?

Ай, чогось милка приунила-а-а, Не сли-хать єя ре-че-ей...

— Так я співаю, отр-роче? Ану ж підсоби дідові!

"А чом би й не помогти,— кажу собі. Дід — хороші, горілка — добряча... Бички стоять... Трудодень заробив, вечеря оно, як на весіллі... Чом не посидіти в компанії та не потюгукати?.."

— Стійте, діду! — кричу.— Ви не так. От як треба.— Та як почну високо-превисоко:

Ой ти, пта-шка, коно-ре-гейка-а-а, Не літай ти г-висо-ко-о-о, Бо са-г-ма ж я добре зна-га-ю-у, Що г-мій милий даліко-о-о...

— Хет, анхтемський! — підскочили дід.— Оце так зачепив! Та й собі:

Бо са-г-ма ж я добре зна-га-ю-у-у...

— Чуєш, Христе,— "знаю"!! Ото — внімай! Зри! І да воздасця тобі сторицею... Ану, брат, налий нам що по чарці... І собі — налий!

— Ви б краще оно хлопця посадили, бо його вже розхитує,— тихо озвалася молодиця.

— Нічого, кажу, — я й постою, я ще в ріст іду, то не з-зава-дить... Давайте краще по чарці, бо я ж соломки вам не сяк-так накидав, а з натоптом! Ану, ке-лиш, розкошелюйтесь!

— О, чула? — варнякають дід.— Наливай!

— Так за те, що з натоптом,— гукаю.

— Ні! Стій! — перебивають дід.—Христе, давай вип'ємо вдвох, щоб ізьмєни не було! Щоб ти мені — й-як по струні, ходила! Пойняла?

А я й собі:

— Жона — да убоїться мужа!

Хотів ще й рукою махнути, і махнув би був, так упав...

...Прокинувся аж біля села. Сніг під полозками рипить, витьохкує. Дроти гудуть, місяць прямо в очі мені світить. І бички біжать підтюпцем, парою хекають. Видно, холодно їм. А мені — байдуже. Лежу, як у колисці. В головах — місяць, а біля ніг — мати... Плачуть... Чого це вони? Де вони взялися? Труть мені ноги, а я й не чую! Затерпли, чи що?..

— Мамо!

О, щезли! І місяць зайшов... Чи то пак я заплющився? О, знову є місяць... І знову зайшов...

Отак на бічку я й лежатиму аж до дому. Укриюся бичачою парою — та й лежатиму... Додомцю ньо-ньо!

Це ж село? Ні, то — скирти. А де ж село?

Ну, годі. Треба спати...